Lampusiak en Zarathustra (2001)

Op het snijpunt van de boekenkasten zat Lampusiak naast de butagaskachel, midden in zijn antiquariaat aan de Vierambachtstraat in Rotterdam. Maarten 't Hart had ooit bij hem "een stokoude vertaling van Gotthelffs *Bauernspiegel* kunnen bemachtigen" beweert hij in de *De Aansprekers*. Boven Lampusiaks altijd ongeschoren, met witte baardstoppels bedekte, vlezige gelaat waaierde vettig wit haar. Eronder slobberende een wit overhemd, half weggemoffeld in een te wijde grijze broek waaronder de neuzen van zijn pantoffels uitstaken. De butagaskachel stond 's winters te loeien, maar de hoge ruimte kon er niet mee worden warmgestookt. De vochtige, zoetmuffe geur van de met boeken volgestouwde winkel was in de loop der jaren in Lampusiak getrokken.

Hij had nog twee pakhuizen vol met boeken. Zijn dochter reed hem er op gezette tijden naartoe. Ook zijn huis was volgepakt met boeken. Na de dood van zijn vrouw bivakkeerde hij ertussen. Hij hield van boeken over Joodse geschiedenis. Maar hij verzamelde ook kunstboeken. Zo nu en dan viste hij uit de partijen die hij opkocht boeken over filosofie. Zijn voorkeuren werden door zijn dochter achter de enorme etalageruit van het antiquariaat uitgestald. Daarvoor kon zij niet uit zijn hele voorraad putten. Er waren boeken die Lampusiak nooit verkocht. Als je naar bepaalde titels informeerde en zij bleken bij hem thuis te staan, kon je het wel vergeten. Meer dan een belofte ze de volgende dag mee te nemen kon je hem niet ontlokken. Dat kon jaren doorgaan. Van verkopen was geen sprake. Lampusiak wilde eigenlijk helemaal geen boeken verkopen. Hij leefde ermee en waakte erover.

Het antiquariaat vormde een welkom toevluchtsoord voor landerige pubers. Mijn vriend kwam er al jaren om zijn verzameling Biggles aan te vullen of gedeelten ervan te slijten. Lampusiak was ook wel eens bij hem thuis geweest om een partij boeken, die door zijn vader werd afgedankt, in te kopen. Meestal bedong Lampusiak prijzen die nog scherper waren dan het oog dat hij ervoor had. De interessantste boeken pikte hij er onmiddellijk uit. Door de rest van de partij als waardeloos af te doen probeerde hij voor de betere boeken indirekt een zo laag mogelijke prijs te bedingen. Je kon een boek dat je aan hem had verkocht, mocht je spijt krijgen, altijd terugkopen, net zoals hij je na iedere aankoop ervan verzekerde dat je het altijd weer kon 'terugbrengen'.

Er waren ook mensen waar Lampusiak nooit boeken aan verkocht. Hij had bepaalde antipathieën. Als iemands gedrag of uiterlijk hem net iets teveel aan vervelende ervaringen herinnerde, antwoordde hij op de vraag of hij een bepaald titel op voorraad had steevast 'nee!'. Wanneer de ongewenste klant het tot zijn eigen verbazing alsnog uit de eindeloze rijen boeken viste, had Lampusiak vergeten het voor iemand weg te zetten. Dat was nonsens: hoe chaotisch de indruk was die de winkel wekte, Lampusiak wist altijd precies wie wat wanneer wilde en waar deze boeken zich bevonden. Alle bestelde boeken – waarvoor van te voren handgeld moest worden betaald om het lot niet te tarten – stonden in het achterkamertje dat zich een meter lager achter een gordijn aan het andere eind van de winkel bevond. Daar stond een schat aan antiquarisch materiaal. Alleen klanten die hij helemaal vertrouwde, mochten in deze schatkamer afdalen. Lampusiak at er zijn brood en sneed de met doorschijnend vloeipapier afgedekte grafiek uit dure boeken om deze ingelijst afzonderlijk te verkopen.

Op een dag stond bij mijn vriend *Aldus sprak Zarathustra* in de boekenkast. Het had hem twintig gulden gekost. Het zal Marsmans vertaling zijn geweest, in een uitgave van De Wereldbibliotheek met een crêmig-gelige, harde kaft waarop een theosofisch ogende, grafische afbeelding was afgedrukt. Een opkomende zon of zoiets.

Lampusiak had hem het boek aangeraden. De naam ‘Nietzsche’ zei mij toen al iets. Twee jaar daarvoor had een neef die, door familie omstandigheden genoodzaakt, vervroegd in dienst was gegaan en zich bij de marine had aangemeld, me vanuit Paramaribo een brief geschreven, waaruit me maar één passage is bijgebleven: “Ken je die mop? “Nietzsche zegt ‘God is dood’, God zegt: ‘Nietzsche is dood’”. Dat trof mij in 1969 niet als de ultieme relativering van een filosofisch inzicht, maar gewoon als een intelligent grapje.
Als er had gestaan: Ken je die mop? Henk zegt ‘God is dood’, God zegt: ‘Henk is dood’, was ik misschien onaangenaam verrast geweest door de sinistere gedachte dat god misschien toch wel eens zou kunnen bestaan en ik tot in de eeuwigheid, ongetwijfeld helse pijnen lijdend, met mijn eigen ongelijk zou worden geconfronteerd. Maar er stond ‘Nietzsche’ en mijn neef zal dit niet zonder een vooropgezette bedoeling gedaan hebben. Hij zal ongetwijfeld een gedeelde familiegeschiedenis op het oog hebben gehad: onze moeders hadden hun jeugd doorgebracht in het katholieke weeshuis. Dat was geen onverdeeld genoegen geweest. God was in het weeshuis gestorven. Dit traumatische inzicht verwoordde mijn moeder zo nu en dan met Nietzsche’s dooddoener.
Ik begon in 1970 *Aldus sprak Zarathustra* te lezen. Bijna dagelijks zat ik in het antiquariaat en zag ik Lampusiak heen en weer schuiven, commentaar leverend op alles was hij zag en hoorde. Hij daalde kreunend het trapje af en klom het weer steunend op. Voor mij was het dan ook niet de grijsaard die in zijn bos nog niet had gehoord dat God *dood* was, die Zarathustra als eerste tegenkomt wanneer de berg afdaalt. Het was Lampusiak. Keer op keer herlas ik Nietzsche’s boek tot ik het in 1987 voor het eerst helemaal uitlas. Niet het prachtexemplaar van mijn vriend. Toen hij midden zeventiger jaren weer eens in grote geldnood verkeerde, had hij het met een groot aantal andere boeken naar Lampusiak teruggebracht. Hij toucheerde vijf gulden. Lampusiak stierf in 1976.

Henk Oosterling
Meest prominente publicatie over Nietzsche: hfdst. 1 t/m 6 in *Door schijn bewogen. Naar een hyperkritiek van de xenofobe rede.* Kok Agora 1996.

Lampusiak en Zarathustra (2001)

Op het snijpunt van de boekenkasten zat Lampusiak naast de butagaskachel, midden in zijn antiquariaat aan de Vierambachtstraat in Rotterdam. Maarten 't Hart had ooit bij hem "een stokoude vertaling van Gotthelffs *Bauernspiegel* kunnen bemachtigen" beweert hij in de *De Aansprekers*. Boven Lampusiaks altijd ongeschoren, met witte baardstoppels bedekte, vlezige gelaat waaierde vettig wit haar. Eronder slobberende een wit overhemd, half weggemoffeld in een te wijde grijze broek waaronder de neuzen van zijn pantoffels uitstaken. De butagaskachel stond 's winters te loeien, maar de hoge ruimte kon er niet mee worden warmgestookt. De vochtige, zoetmuffe geur van de met boeken volgestouwde winkel was in de loop der jaren in Lampusiak getrokken.

Hij had nog twee pakhuizen vol met boeken. Zijn dochter reed hem er op gezette tijden naartoe. Ook zijn huis was volgepakt met boeken. Na de dood van zijn vrouw bivakkeerde hij ertussen. Hij hield van boeken over Joodse geschiedenis. Maar hij verzamelde ook kunstboeken. Zo nu en dan viste hij uit de partijen die hij opkocht boeken over filosofie. Zijn voorkeuren werden door zijn dochter achter de enorme etalageruit van het antiquariaat uitgestald. Daarvoor kon zij niet uit zijn hele voorraad putten. Er waren boeken die Lampusiak nooit verkocht. Als je naar bepaalde titels informeerde en zij bleken bij hem thuis te staan, kon je het wel vergeten. Meer dan een belofte ze de volgende dag mee te nemen kon je hem niet ontlokken. Dat kon jaren doorgaan. Van verkopen was geen sprake. Lampusiak wilde eigenlijk helemaal geen boeken verkopen. Hij leefde ermee en waakte erover.

Het antiquariaat vormde een welkom toevluchtsoord voor landerige pubers. Mijn vriend kwam er al jaren om zijn verzameling Biggles aan te vullen of gedeelten ervan te slijten. Lampusiak was ook wel eens bij hem thuis geweest om een partij boeken, die door zijn vader werd afgedankt, in te kopen. Meestal bedong Lampusiak prijzen die nog scherper waren dan het oog dat hij ervoor had. De interessantste boeken pikte hij er onmiddellijk uit. Door de rest van de partij als waardeloos af te doen probeerde hij voor de betere boeken indirekt een zo laag mogelijke prijs te bedingen. Je kon een boek dat je aan hem had verkocht, mocht je spijt krijgen, altijd terugkopen, net zoals hij je na iedere aankoop ervan verzekerde dat je het altijd weer kon 'terugbrengen'.

Er waren ook mensen waar Lampusiak nooit boeken aan verkocht. Hij had bepaalde antipathieën. Als iemands gedrag of uiterlijk hem net iets teveel aan vervelende ervaringen herinnerde, antwoordde hij op de vraag of hij een bepaald titel op voorraad had steevast 'nee!'. Wanneer de ongewenste klant het tot zijn eigen verbazing alsnog uit de eindeloze rijen boeken viste, had Lampusiak vergeten het voor iemand weg te zetten. Dat was nonsens: hoe chaotisch de indruk was die de winkel wekte, Lampusiak wist altijd precies wie wat wanneer wilde en waar deze boeken zich bevonden. Alle bestelde boeken – waarvoor van te voren handgeld moest worden betaald om het lot niet te tarten – stonden in het achterkamertje dat zich een meter lager achter een gordijn aan het andere eind van de winkel bevond. Daar stond een schat aan antiquarisch materiaal. Alleen klanten die hij helemaal vertrouwde, mochten in deze schatkamer afdalen. Lampusiak at er zijn brood en sneed de met doorschijnend vloeipapier afgedekte grafiek uit dure boeken om deze ingelijst afzonderlijk te verkopen.

Op een dag stond bij mijn vriend *Aldus sprak Zarathustra* in de boekenkast. Het had hem twintig gulden gekost. Het zal Marsmans vertaling zijn geweest, in een uitgave van De Wereldbibliotheek met een crêmig-gelige, harde kaft waarop een theosofisch ogende, grafische afbeelding was afgedrukt. Een opkomende zon of zoiets.

Lampusiak had hem het boek aangeraden. De naam ‘Nietzsche’ zei mij toen al iets. Twee jaar daarvoor had een neef die, door familie omstandigheden genoodzaakt, vervroegd in dienst was gegaan en zich bij de marine had aangemeld, me vanuit Paramaribo een brief geschreven, waaruit me maar één passage is bijgebleven: “Ken je die mop? “Nietzsche zegt ‘God is dood’, God zegt: ‘Nietzsche is dood’”. Dat trof mij in 1969 niet als de ultieme relativering van een filosofisch inzicht, maar gewoon als een intelligent grapje.
Als er had gestaan: Ken je die mop? Henk zegt ‘God is dood’, God zegt: ‘Henk is dood’, was ik misschien onaangenaam verrast geweest door de sinistere gedachte dat god misschien toch wel eens zou kunnen bestaan en ik tot in de eeuwigheid, ongetwijfeld helse pijnen lijdend, met mijn eigen ongelijk zou worden geconfronteerd. Maar er stond ‘Nietzsche’ en mijn neef zal dit niet zonder een vooropgezette bedoeling gedaan hebben. Hij zal ongetwijfeld een gedeelde familiegeschiedenis op het oog hebben gehad: onze moeders hadden hun jeugd doorgebracht in het katholieke weeshuis. Dat was geen onverdeeld genoegen geweest. God was in het weeshuis gestorven. Dit traumatische inzicht verwoordde mijn moeder zo nu en dan met Nietzsche’s dooddoener.
Ik begon in 1970 *Aldus sprak Zarathustra* te lezen. Bijna dagelijks zat ik in het antiquariaat en zag ik Lampusiak heen en weer schuiven, commentaar leverend op alles was hij zag en hoorde. Hij daalde kreunend het trapje af en klom het weer steunend op. Voor mij was het dan ook niet de grijsaard die in zijn bos nog niet had gehoord dat God *dood* was, die Zarathustra als eerste tegenkomt wanneer de berg afdaalt. Het was Lampusiak. Keer op keer herlas ik Nietzsche’s boek tot ik het in 1987 voor het eerst helemaal uitlas. Niet het prachtexemplaar van mijn vriend. Toen hij midden zeventiger jaren weer eens in grote geldnood verkeerde, had hij het met een groot aantal andere boeken naar Lampusiak teruggebracht. Hij toucheerde vijf gulden. Lampusiak stierf in 1976.

Henk Oosterling
Meest prominente publicatie over Nietzsche: hfdst. 1 t/m 6 in *Door schijn bewogen. Naar een hyperkritiek van de xenofobe rede.* Kok Agora 1996.